

ליקוטים נפלאים פרשת ויצא

"וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי" (כח, טז)

על הפסוק: "וישכב במקום ההוא" (כח, יא) אומר רש"י: "לשון מיעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה". וכשיעקב ראה במקום הזה בשנתו והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים, אמר: "אכן יש ה' במקום הזה", היינו: שגם בשינה אפשר להיות קשור להשם ולעבוד את הבורא - "ואנכי לא ידעתי", על דרך עבודה כזאת לא ידעתי כל י"ד השנים ששימשתי בבית עבר. וזהו "בכל דרכיך דעהו" - יכול אדם לישון שינה עמוקה וטובה ולאכול מעדני מלכים ולקבל על כך שכר. כי אם לפני שנתו מכוון כי הוא הולך לישון כדי שיוכל לעבוד את בוראו כשיקום, או לפני שהולך לאכול מכוון בעצמו כי הוא אוכל עכשיו כדי שאח"כ יהיה לו את הכוח ללמוד וללמד, זה נקרא עבודת השם, ועל זה אמר יעקב "ואנכי לא ידעתי".

"וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי" (כח, טז)

אמר הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע: חז"ל אמרו (ברכות נה) "אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו". אולם יעקב כלל לא הרגה ביום שהמקום הזה הוא שער השמים, ולכן האמין שהחלום הזה הוא נבואה אמיתית, וזהו "אכן יש ה' במקום הזה" - אמת הדבר שהשכינה כאן, כי - "ואנכי לא ידעתי" ביום לא חשבתי על כך.

"ואנכי לא ידעתי" (כח, טז)

"שאם ידעתי, לא הייתי ישן במקום קדוש כזה" (רש"י). ונשאלת השאלה - הרי השינה הביאה לו את החלום הנפלא הזה, מה אפוא סיבת הצער? אלא מתרץ הרה"ק רבי מנחם מנדל מוקוצק זי"ע - יעקב לא רצה בהשגת מדרגות כמתנה מן השמים, על ידי חלום, שלא על ידי עמל ויגיעה, אילו ידע, היה מתאמץ להשיגן בהקיץ, על ידי עבודה ויגיעה.

"ויקרא שם המקום ההוא בית א-ל" (כח, יט)

אברהם אבינו קרא לבית המקדש - "הר" = "בהר ה' יראה". יצחק קורא לבית המקדש - "שדה" = "ויצא יצחק לשוח בשדה". יעקב קורא לבית המקדש - "בית" = "ויקרא שם המקום ההוא בית אל".

בית המקדש נבנה פעמיים בידי אדם ובית המקדש השלישי, שייבנה במהרה בימינו, יהיה עשוי בידי שמים ולא ייחרב. הבית הראשון נבנה בזכות אברהם. בגלל שיצא ממנו ישמעאל, לא התמיד קיומו ונחרב. הבית השני נבנה בזכות יצחק. לפי שיצא ממנו עשו, לא התקיים ונחרב ביד בני עשו. הבית השלישי ייבנה בזכות יעקב שהייתה מיטתו שלמה ולכן הוא יהיה קיים לעד.

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (כח, י)

בדרך כלל, אם עיקר המטרה של אדם היא להגיע למקום מסוים, לא מציינים מאיפה הגיע אלא רק לאן הגיע. לדוגמא: "פלוגי טס למזרח". אין זה משנה שהוא עזב את נס ציונה וטס למזרח. מאידך, אם המטרה של אותו אדם הייתה לעזוב מקום מסוים לא נצייין לאן עזב. לדוגמא: "פלוגי עזב את הבית בכעס". לא נצייין לאן.

אצל יעקב נזכר מאין יצא ולאן הלך, אם כן נשאלת השאלה למה. הגאון רבי יוסף דוב סולובייצ'יק מבריסק, בעל "בית הלוי", מסביר שהתשובה נעוצה בכך שרבקה אמרה ליעקב בפרשה הקודמת: "הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך, קום ברח לך אל לבן אחי חרנה" (כו, מב). אם כן, עיקר הכוונה היא לברוח מבאר שבע.

אולם יצחק אומר ליעקב: "קום לך פדנה ארם וקח לך משם אשה מבנות לבן". (כח, ב). ורואים שעיקר הכוונה ע"פ יצחק היא להגיע לחרן, לקחת אשה.

וזהו שכתוב: "וישמע יעקב אל אביו ואל אמו" קיים ציווי שניהם ולכן נאמר: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה".

"ויצא יעקב" (כח, י)

"שיציאת הצדיק עושה רושם. פנה זיוה פנה הודה" וכו' (רש"י). בדרך כלל אין צדיק עוזב את מקומו בגלל ענייני פרנסה או רווחה, אלא כשהעיר ירדה במדרגתה המוסרית. כשצדיק עוזב, סימן הוא שפנה הודה והדרה של העיר.

"ויפגע במקום" (כח, יא)

"ללמדך שקפצה לו הארץ" (רש"י).

יעקב אבינו זכה לקפיצת הדרך בלכתו לישא אשה, ואף אליעזר זכה בקפיצת הדרך בלכתו לקחת אשה ליצחק. דבר זה יש בו רמז לדורות, כי יהודים בגלות, אף אם לא תהא מזומנת להם בדרך הטבע נדוניה וגם פרנסה לאחר החתונה, אל יעכבו חלילה את נישואי בניהם ובנותיהם. כי אם יעשו מעשה ויבטחו בה' יתברך, ואפילו בדרך נס, תקפוץ להם הארץ. (בכורי אביב)

"ויפגע במקום" (כח, יא)

יעקב תיקן תפילת ערבית. גם כשאדם נמצא בחשכה, בבירא עמיקתא, אל יתייאש, יחגור שארית כוחותיו ויתפלל.

"ויחלום והנה סולם מוצב ארצה" (כח, יב)

ע"י החלום אפשר להכיר את האדם, שאין אדם חולם אלא מהרהורי ליבו. יעקב רואה בחלומו סולם "וראשו מגיע השמימה" "והנה ה' ניצב עליו". ואילו פרעה רואה בחלומו "שבע פרות".

(הרה"ק ר' מאיר מפרמישלאן)

ליקוטים נפלאים פרשת ויצא

"ויאהב גם את רחל מלאה" (כט, ל)

ר' שלמה קלוגר מסביר שיעקב אהב את רחל גם מסיבת לאה, שע"י שלא רימתה את יעקב ורחל לא סיפרה לו מזה - מדה טובה זו של רחל השפיעה על יעקב שיאהב אותה יותר ויותר.

"ויאמר יעקב לאחיו ליקטו אבנים" (לא, מז)

פירש"י: "לאחיו אלו בניו, שהיו לו אחים לצרה". ובפסוק הבא נאמר "ויקרא לאחיו לאכול לחם", ופירש"י: "לאחיו, לאוהביו של לבן". כשמדובר בטובה שיש בה מאמץ, לסחוב אבנים, רק הבנים והידידים הטובים באים לעזור. אך כשמדובר בסעודה - כולם אחיו...

"ויישבע יעקב בפחד אביו יצחק" (לא, נג)

תמיד היה יצחק מורה ליעקב, להיזהר מאוד משבועה, לבל יישבע שלא בשעת הצורך, לכן כאשר בא יעקב לידי הכרח להישבע, עשה זאת מתוך פחד ואימה מפני יצחק אביו. "ויישבע יעקב" אולם השבועה הייתה "בפחד יצחק אביו" מלאת פחד מפני תורת אביו. (בינה לעתים)

"וישמע את דברי בני לבן... לקח יעקב את כל אשר לאבינו... וירא יעקב את פני לבן והנה אינו עמו כתמול שלשום" (לא, א-ב)

למה יעקב כל כך נבהל שפניו של לבן אינן כתמול שלשום? מה קרה? מה יש? אז הוא לא אמר לו בוקר טוב יפה. אז מה? זו כבר סיבה לשבור את הכלים? יעקב אבינו הרי כבר התמודד מסתמא עם כל מיני הסלמות לא פחות קשות מזה? אז מה קרה עכשיו? התשובה היא: יעקב טען ללבן טענה כזו: אתה רמאי? אין בעיה. גם אני יודע להיות רמאי. אחיו אני ברמאות. שנינו נשב מול השולחן וננהל מלחמה שקטה מתחת השולחן. אתה תעקוץ אותי מתחת לשולחן ואני אחזיר לך בחזרה מתחת השולחן. אבל שנינו. בינינו! זה קודים ושפה שרק אנחנו מבינים אותה! כל זמן שזה ככה אין בעיה! אני יודע איך להסתדר עם אנשים רמאים שכמותך. אבל אין איש עמונו.

והנה, יום אחד רואה יעקב שהבנים של לבן פתאום נכנסו לסיפור. הופה! הוצאת את השפן מתחת לשולחן? עד כאן! זה כבר לא בא בחשבון! ברגע שאתה מתחיל לשתף את הבנים שלך בכל הטריקים שאתה עושה לי. והטריקים שאני נאלץ להחזיר לך. זאת אומרת: ברגע שהבנים שלך נכנסים לתמונה. זה עניין של ימים עד שהבנים שלי נכנסים לתמונה. זהו! אצלי זה גבול אדום! אני לא מעוניין ללמד את הבנים שלי את הקומבינות ואת כל הטריקים שאני נאלץ לעשות כדי לשרוד מולך. כל זמן שזה נשאר ביני לבינך. אז אני נאלץ לדבר איתך בשפה שרק אתה מבין. בבקשה. אבל אם הילדים שלי יאלצו להיות מעורבים בכל הקומבינות שאני נאלץ לעשות בשביל להסתדר איתך. זה לא בשביל החינוך שלי! לימדו לשונם דבר שקר זה לא אצלי. מחר אנחנו בורחים מפה. (אז נדברו)

כאשר ראה אברהם את בית המקדש הוא ראה "הר" שהרי סופו שיישאר הר. כאשר ראה יצחק את בית המקדש, הוא ראה "שדה" כי הרי "ציון שדה תחרש". ואילו יעקב לא ראה את המקום ואת הקרקע, הוא ראה את הבית עצמו, כי סופו להישאר לעד. (אדמור"י בעלזא)

"אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך אשר אנכי הולך" (כה, כ)

הגמ' בברכות אומרת "ובלכתך בדרך - מה דרך רשות" (היינו שאדם לא חייב ללכת בדרך, אלא אם הוא רוצה). וזוהי בקשתו של יעקב, 'ושמרני בדרך' - גם דברי הרשות שלי - אכילה, שתיה, משא ומתן - יהיו בקדושה.

"לחם לאכול ובגד ללבוש" (כה, כ)

יש לדייק בפסוק למה נועד הלחם אם לא בשביל לאכול, ולמה הבגד אם לא כדי ללבוש. אלא יעקב אבינו שהלך לבית לבן התפלל אל הקב"ה שיזמן לו כזה לחם שיוכל לאכול היינו מאכלים כשרים, ובגד שיוכל ללבוש ללא חשש שעטנו.

"ויחבק לו וינשק לו" (כט, יג)

אבל לבסוף כאשר יעקב הלך לדרכו ולבן שב למקומו, כתוב "וינשק לבניו ולבנותיו" - ולא ליעקב, לפי שכאשר בא יעקב אל לבן חשב לבן בלבו שיש לו אבנים טובות ומרגליות מוסתרות בפיו, כמו שמביא רש"י בשם המדרש, ולכן נשק לו, אבל כאשר הלך יעקב ממנו, ידע כבר שאין לו, ועל כן לא ראה כל תועלת לנשקו. (חפץ חיים)

"לא ייעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה" (כט, כו)

פעם שאל הרב מפוניבז' - הגרי"ש כהנמן זצ"ל, שאלה מעניינת, את כ"ק האדמו"ר מסאטמר - רבי יואל טייטלבוים זצ"ל: מדוע קיימא לן כדעת לבן שלא לישא הצעירה לפני הבכירה (כמו שאמר לבן ליעקב "לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה") ולא נוקטים כדעת יעקב אבינו שביקש לישא את רחל הצעירה לפני לאה הבכירה?!

ותירץ לו הרבי מסאטמר: הרי מה שלא נושאים הצעירה לפני הבכירה, כדי שלא לצער הבכירה, ולכן כאשר היא מסכימה ומוחלת, רשאית הצעירה להקדימה. וכך סבר גם יעקב אבינו, ובוודאי לא חשב לשאת את רחל ללא הסכמה ומוחלה מצד לאה. אלא שעל זה אמר לבן ליעקב לא יעשה "כן" במקומו. "כן" במונן אמת (כנות) כדרך הנאמר "כן בנות צלפחד דוברות" כלומר: מקומו הוא מקור השקר והמרמה ואין מצוי כאן כלל אמת, עד כדי כך שאף אם הבכירה אומרת בפיה שמוחלת ומסכימה, הרי בליבה אינה מסכימה כלל והוי "אחד בפה ואחד בלב" ואי אפשר לסמוך על זה, לכן במקומו אין לשאת הצעירה קודם.